

DOI: 10.15276/ETR.02.2025.2
DOI: 10.5281/zenodo.15425111
UDC: 338.43
JEL: E51, G2, G21, G23, Q13, Q14

ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ ТА КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF LEASING AS AN INNOVATIVE TOOL FOR FINANCING AND CREDIT SECURITY OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES

Svitlana V. Andros, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy"
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5561-901X
Email: andros.sv@ukr.net

Received 30.12.2024

Андрос С.В. Економіко-організаційні засади розвитку лізингу як інноваційного інструменту фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу. Науково-методична стаття.

У статті досліджуються форми та принципи розвитку орендних відносин в аграрному секторі України. Обґрунтовано місце та роль лізингу як інноваційного інструменту фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу. Представлені схеми фінансового лізингу в господарській діяльності аграрних підприємств. Порівнюється лізинг з альтернативними способами придбання основних засобів. Сформульовані ключові елементи та компоненти системи лізингових відносин та проведено угруповання основних принципів їх побудови. Запропоновані науково обґрунтовані підходи щодо вдосконалення лізингового фінансування суб'єктів аграрного бізнесу, що враховують торговельну зацікавленість лізингодавців та фінансовий стан лізингоодержувачів.

Ключові слова: аграрний бізнес, лізинг, лізингові відносини, лізингові операції, інвестиції, інновації, лізингове фінансування, кредит, лізингодавець, лізингоодержувач, фінансові інструменти

Andros S.V. Economic and Organizational Basis for the Development of Leasing as an Innovative Tool for Financing and Credit Security of Agricultural Business Entities. Scientific and methodical article.

The article studies the forms and principles of development of lease relations in the agricultural sector of Ukraine. The place and role of leasing as an innovative instrument of financing and credit provision of agricultural business entities are substantiated. The schemes of monetary leasing in the economic activity of agricultural companies are presented. Leasing is compared with alternative methods of acquiring fixed assets. The key elements and components of the leasing relations system are formulated and the main principles of their construction are grouped. Scientifically substantiated approaches to improving leasing financing of agricultural business entities are proposed, taking into account the commercial interest of lessors and the financial condition of lessees.

Keywords: agricultural business, leasing, leasing relations, leasing operations, investments, innovations, leasing financing, credit, lessor, lessee, financial instruments

Економічна ситуація в Україні нині є такою, що більшість сільськогосподарських підприємств стикається з проблемою оновлення основних фондів.

Для успішного здійснення своєї діяльності їм потрібне обладнання, приміщення та багато іншого. У цьому разі необхідний або значний стартовий капітал, або майже повне вкладення всіх оборотних коштів у розвиток сільськогосподарського підприємства протягом тривалого часу. Проте джерел фінансування великих капіталовкладень у сільськогосподарських підприємств недостатньо. Залучення банківського кредиту для більшості українських сільськогосподарських підприємств утруднено, а державної підтримки виявляється недостатньо. В світлі окресленого відбувається пошук нетрадиційних методів оновлення та прискореної модернізації основних фондів сільськогосподарських підприємств. Один із можливих варіантів вирішення зазначених проблем – застосування у господарській практиці лізингу, або фінансової оренди. До того ж, багаторічна світова практика, зокрема країн Європи, вже неодноразово довела ефективність лізингу, відводячи йому одне з провідних місць, поряд з банківським кредитом, у вирішенні проблем фінансового та кредитного забезпечення аграрного бізнесу.

В умовах воєнного стану лізинг може стати тим самим механізмом, який при правильному його використанні дозволить сільськогосподарським підприємствам впоратися з труднощами, що склалися. У своєму класичному вигляді лізинг зручний всім: і організаціям-лізингоодержувачам, і банкам, що постійно контактують з однією або декількома лізинговими фірмами, що викликають довіру, і самої лізингової компанії, що отримує свої доходи за виконання фактично посередницьких операцій між покупцем обладнання, кредитуючим банком і постачальником майна.

З огляду зазначеного, лізинг для сільсько-господарських підприємств, зокрема для малого аграрного бізнесу може бути ефективним, і водночас єдино доступним джерелом фінансових коштів, необхідних для нормального функціонування та розвитку. Лізинг дозволяє сільськогосподарським підприємствам провести оснащення та модернізацію виробництва, не маючи на це достатніх коштів, підвищуючи тим самим їх конкурентоспроможність, тобто він здатний вирішувати не лише інвестиційні, а водночас і науково-технічні завдання, бути двигуном повного відновлення української економіки. У зв'язку з цим доцільним є пошук і впровадження актуальних як для нашої економіки в цілому, так і суб'єктів аграрного бізнесу зокрема фінансових інструментів з метою оновлення не тільки матеріальної і технічної бази аграрних підприємств, а й також їх належного фінансово-кредитного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Лізингове фінансування суб'єктів аграрного бізнесу досліджувалася багатьма авторами, які розглядають сутність і значення лізингу, форми його прояви [1]. Різноманітність напрямів дослідження характеризується тим, що лізингова активність оцінюється з різних кутів зору: з позицій кредиту, інвестицій, оренди, фінансової та банківської діяльності, а також фінансового менеджменту [2]. Одні вчені розглядають лізинг як унікальний вид кредитування підприємницької діяльності, інші повністю ототожнюють його з довгостроковою орендою або однією з її форм, які в свою чергу зводяться до орендних і договірних відносин, треті вважають лізинг замаскованим способом купівлі та продажу засобів виробництва чи права користування чужим майном, четверті трактують лізинг як дію за чужий рахунок, тобто як управління чужим майном від імені клієнта. Великий внесок у розвиток наукової думки у цьому напрямі зробили нижче зазначені дослідники. Зокрема, Вейвей Ху та інші (Weiwei Hu et al., 2023) довели, що лізинг покращує розподіл фінансів, збільшуючи загальну суму фінансування, а також пом'якшуючи неефективні комбінації боргу та капіталу між фірмами [3]. Т.В. Меррілл (Merrill, 2020) у своїй статті робить спробу розробити комплексну картину визначальних характеристик лізингу в контексті того, чому лізинг є таким поширеним і успішним економічним інструментом [4]. Т. Лі та інші (Li et al., 2016) дослідили фактори, що визначають прийняття рішення про лізинг для вибірки нефінансових малих та середніх підприємств Китаю. Ці вчені довели, що частка капітального лізингу збільшується з коефіцієнтом заборгованості, прибутковістю, розміром підприємства та сильним корпоративним управлінням, і відповідно зменшується з потенціалом фінансового лиха [5]. Т. Бредфілд та інші (Bradfield et al., 2023) виявили позитивний зв'язок між тривалістю оренди, ймовірністю та рівнем капітальних інвестицій, що особливо важливо для фермерів з високою часткою орендованої землі [6].

Результати досліджень Р. Маркс-Бельська та А. Зелінська (Marks-Bielska & Zielinska, 2017) показали, що найважливішою перевагою лізингу для орендарів є можливість розширення господарства та переважного права купівлі. Зазначені вчені обґрунтували це тим, що господарства з високою часткою оренди функціонують в умовах більш високого рівня ризику, ніж господарства з переважною часткою власності, тоді як викуп орендованої землі сприяє його мінімізації [7]. Л. Канана та інші (Canana et al., 2023) у своїй статті розрахували оптимальний час для дострокового розірвання договору лізингу, щоб максимізувати добробут лізингодавця порівняно з природним закінченням терміну дії договору [8]. Е. Девос та інші (Devos et al., 2021) обґрунтували, що операційна оренда використовується як альтернативне джерело фінансування REIT (Інвестиційний фонд нерухомості), які мають високу частку позикових коштів і не можуть значною мірою покладатися на своє внутрішнє фінансування [9]. З.Г. Зейналов (Zeynalov, 2020) у своїй роботі проаналізував концептуальні підходи до визначення основних напрямів досліджень у галузі лізингу інновацій та новачків у лізингу [10]. Використовуючи внутрішні дані лізингової компанії у Німеччині, Д. Нойбергер і С. Ретке-Доппнер (Neuberger & Rätke-Döppner, 2012) визначили детермінанти ймовірності та використання лізингу малими сільськогосподарськими фірмами. Результати їх досліджень показали, що малі та новостворені сільськогосподарські підприємства, ймовірно, будуть обмежені на ринку лізингу, але використовуватимуть лізинг для збільшення своєї боргової ємності [11]. Результати аналізу М.С. Юсуф та М.Й. Айза (Yusuf & Isa, 2022) показали, що ісламські банки повинні збільшити свій портфель фінансування іджару (лізингу), і це сприятиме підтримці стратегії концентрації, яку банки використовують для поліпшення показників ісламських банків. Зростання попиту на фінансування за схемою договору оренди збільшить ефективність діяльності ісламських банків, і це відображає той факт, що фінансування за схемою лізингу є інструментом створення активів, зокрема для отримання доходу [12]. З наукової точки зору, С.В. Андрос (Andros, 2024) обґрунтувала економічний зміст і складність лізингу та банківського кредиту як адекватних інструментів фінансування відтворювального процесу в аграрному секторі [13]. Ю. Гер та Ф.М. Білічі (Gör & Bilici, 2021) дослідили події у секторі фінансового лізингу за останні роки і дійшли висновку, що цей метод залучення коштів особливо результативний у періоди фінансової невизначеності та кризи [14]. На противагу попереднім дослідженням у напрямі доцільності застосування лізингу в господарській діяльності, П. Сіндани Вафула та інші (SindaniWafula et al., 2016) проаналізували вплив лізингу на фінансову діяльність уряду округу Транс-Нзоя. Результати дослідження вчених показали, що урядам округів

треба бути обережними з використанням лізингу як методу фінансування своєї діяльності, оскільки в окремих випадках використання фінансової оренди створює додаткову вартість через існування позитивної кореляції між лізингом і фінансовими показниками [15]. О.Ф. Ікапель та І.Х. Каджирва (Ikapel & Kajigwa, 2016) виконали оцінку впливу фінансування операційної оренди на фінансові показники державних цукрових компаній у Кенії і дійшли висновку, що операційний лізинг негативно впливає на рентабельність активів. Вони порадили державним цукровим компаніям зменшити частку операційного лізингу в структурі капіталу, оскільки це негативно впливає на фінансові результати [16].

Резюмуючи позиції вище зазначених дослідників, відмітимо, що у цілому вони позитивно оцінюють використання лізингу як інноваційного інструменту фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу.

У той же час цілеспрямованих, системних і комплексних наукових досліджень, спрямованих на узагальнення зарубіжного досвіду розвитку лізингу та аналізу організаційно-економічних проблем лізингового бізнесу в Україні, поки що в достатній мірі не проводилося. Різноманітність і суперечливість наукових поглядів, на нашу думку, пояснюється, насамперед, недостатньою розробленістю теоретичних питань лізингу, а отже відсутністю на практиці єдиного методологічного підходу з окресленої проблематики. Це пов'язано з дискусійністю позицій на природу лізингу і лізингових відносин, що, в свою чергу, потребує проведення ґрунтовного наукового пошуку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Основною метою стійкого розвитку аграрного сектору, який є вкрай важливою галуззю національної економіки, особливо в умовах воєнного стану є забезпечення сталої продовольчої безпеки та збільшення виробництва конкурентоспроможної та імпортозамінної сільськогосподарської та переробної продукції. Без потужної матеріально-технічної бази агроформувань вирішення продовольчої проблеми, а також економічних і соціальних проблем у суспільстві є проблематичним. У системі заходів щодо подолання кризової ситуації в сільському господарстві організація лізингової діяльності в агропромисловому комплексі є найважливішим напрямом. В умовах, коли багато сільськогосподарських підприємств не мають змоги інвестувати значні фінансові ресурси в оновлення та інтенсифікацію аграрного виробництва, роль лізингу очевидна, оскільки він дає можливість здійснювати додаткові інвестиції у виробничу сферу та продукцію для залучення вітчизняних виробників.

На практиці поки що використовуються лише окремі прийоми та методи лізингової діяльності, недостатньо відпрацьована її нормативно-правова база, незавершене формування лізингової інфраструктури. Досі залишаються недостатньо дослідженими

теоретичні та методичні проблеми використання лізингу для фінансування відтворення основного капіталу сільськогосподарських підприємств, проблеми взаємодії суб'єктів господарювання, зайнятих організацією фінансування інвестицій у процесі лізингової діяльності, питання вдосконалення схем фінансової оренди. Тим часом, лізинг має великий потенціал для подальшого оновлення аграрної галузі, містить альтернативні форми сільської підприємницької активності. Необхідність вивчення та вирішення окреслених питань зумовили необхідність проведення даного дослідження.

Метою статті є комплексний розгляд економіко-організаційних засад лізингу як інноваційного інструменту фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу з урахуванням його особливостей, враховуючи, що воєнний стан української економіки визначає певний ступінь складності реалізації лізингових угод.

Методологічним базисом для статті стали фундаментальні концепції, обґрунтовані у класичних джерелах вітчизняної та зарубіжної фінансової науки, присвячених дослідженню банківського кредитування та лізингу. У процесі роботи над статтею використовувався принцип методологічного різноманіття, що означає взаємодоповнюваність теоретичних концепцій, що визначають природу об'єкта, що досліджується, і його адекватність умовам воєнного стану. Діалектичний метод дозволив адекватно оцінити відповідність історичного та логічного розвитку лізингового фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу в Україні. При проведенні наукового пошуку було використано систему методів пізнання. Загально-методологічне підґрунтя статті склав діалектико-матеріалістичний метод. Як загальнонаукові методи дослідження були використані: аналіз та синтез – при вивченні форм та принципів розвитку орендних відносин в аграрному секторі; індукція та дедукція – при обґрунтуванні місця та функції лізингу як інноваційного інструменту фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу; формалізація – при зіставленні лізингу з альтернативними способами придбання основних засобів, зокрема торговим кредитом і позикою; моделювання – при розгляді схем фінансового лізингу в господарській діяльності аграрних підприємств; абстрагування – при встановленні ключових елементів та компонентів системи лізингових відносин та розгляді основних принципів їх побудови; системний підхід та комплексний аналіз – при обґрунтуванні науково обґрунтованих підходів щодо вдосконалення лізингового фінансування суб'єктів аграрного бізнесу, що враховують торговельну зацікавленість лізингодавців та фінансовий стан лізингодержувачів.

Висновки та пропозиції, викладені у статті, ґрунтуються на результатах наукового аналізу літературних джерел з досліджуваної проблеми та

досвіду зарубіжних країн у галузі лізингових відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах воєнного стану головною метою забезпечення продовольчої безпеки України є розвиток агропереробної промисловості, аграрного фінансового і кредитного обслуговування. Розвиток сільськогосподарських підприємств нерозривно пов'язаний з інвестиціями. Альтернативним способом фінансової підтримки інвестиційного процесу є лізинг, за допомогою якого підприємство може швидко вирішити проблему зношення машин і систем, не закупаючи дорогі системи, а лише тимчасово користуючись ними. Лізинг відіграє важливу роль у підвищенні ефективності та прибутковості аграрного бізнесу, оскільки орендує актив замість його купівлі та використовує доходи від цього процесу для задоволення інших потреб. Лізинг відіграє надзвичайно важливу роль у модернізації аграрного виробництва та розвитку малого агробізнесу, а також у фінансуванні сільськогосподарських підприємств з обмеженими фінансовими і кредитними ресурсами. Лізинг як

унікальний інструмент забезпечує рівномірну інтеграцію виробничих інвестицій та джерел їх фінансово-кредитного забезпечення. Лізинг є справжнім каталізатором модернізації виробничої бази та основним способом фінансування інновацій [3].

В Україні для більшості сільськогосподарських підприємств існує нагальна потреба в модернізації основних засобів, технічному оснащенні та переоснащенні існуючих виробничих потужностей, а також у впровадженні конкурентоспроможного устаткування та обладнання нових поколінь. Лізинг в цілому – це форма організації підприємницької діяльності, що виражає відносини власності та інвестування, особливий економічний лад, який, однак, як і будь-яке самостійне явище як економічна дефініція, має свій зміст і різноманітні прояви, які можна подати з різним ступенем конкретності. Лізингова форма сільського підприємництва базується на системі принципів (правил, положень), що визначають єдність і взаємозв'язок його загальних, особливих і спеціальних властивостей і зовнішніх проявів, які необхідно враховувати в практичній діяльності (рис. 1).

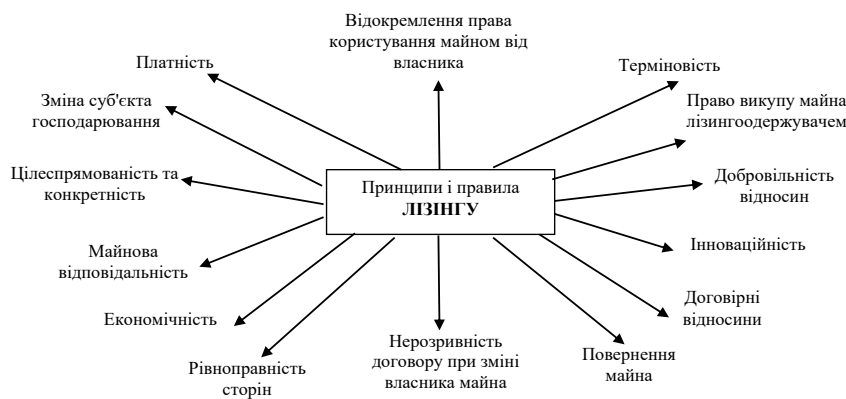

Рисунок 1. Принципи і правила лізингових відносин.
Джерело: складено автором за матеріалами [5]

Застосовуються різні форми лізингу залежно від характеристик орендованого майна, потреб орендаря та податкових переваг. Класифікація лізингу за цими ознаками дозволяє виділити окремі його види.

Сутність фінансового лізингу полягає в інвестуванні тимчасово вільних або залучених фінансових ресурсів, коли лізингова компанія за дорученням компанії-лізингодержувача набуває у власності певного продавця майно і передає це майно лізингодержувачу за плату в тимчасове володіння та використання, насамперед, для підприємницької діяльності. При цьому лізингова компанія (лізингодавець) не несе відповідальності за вибір предмета лізингу та продавця. Ця відповідальність лежить на орендарі. Водночас у деяких договорах лізингу може бути передбачено, що вибір продавця та майна, що купується, залишається за орендодавцем.

Усі учасники лізингового процесу здійснюють свою діяльність на основі економічного інтересу та прав і обов'язків, встановлених в укладених між ними договорах. Для віднесення до учасників лізингового бізнесу, тобто до так званих суб'єктів лізингу належать лізингодержувачі, лізингодавці, постачальники (продавці) об'єктів лізингу. Серед непрямих учасників операції лізингу можна виокремити банки, що надають кредити лізингодавцю, страхові компанії, а також гаранті лізингових операцій, посередники і лізингові брокери [7].

Фінансовий та оперативний лізинг, як основні критерії класифікації договорів лізингу, відіграють важливу роль у цивільно-правовому та податковому регулюванні лізингу. Будь-які витрати, пов'язані з майном, орендованим за умовами оперативного лізингу, не будуть повністю відшкодовані протягом одного терміну лізингу. За такої форми договору оренди період оренди не

покриває зношення обладнання, а ризик того, що устаткування стане непридатним для використання, лежить на орендодавцеві. Як правило, після закінчення терміну лізингу обладнання повертається лізингодавцю, який може повторно орендувати або продати його. Ціни на оренду вищі, ніж у фінансовому лізингу. Витрати на обслуговування та ремонт також включені у вартість оренди обладнання. Гнучкою формою оперативного лізингу є договір короткострокового надання сільськогосподарських послуг. Постаачальниками цієї послуги є індивідуальні власники техніки та агросервісні установи [6].

Фінансовий лізинг може передбачати амортизацію всієї або більшої частини вартості придбання обладнання. Відповідно до цього різняться угоди про повну або часткову амортизацію. У разі часткової амортизації сума, що залишилася протягом основного договору, узгоджується заздалегідь.

Лізинг є специфічним нормативним актом, який передбачає одночасне укладання як мінімум двох договорів: договору лізингу (між лізингодержувачем і лізингодавцем) і договору купівлі-продажу (між лізингодавцем, тобто лізинговою компанією, та постаачальником майна) [4].

Лізинг має складну потрійну основу і водночас містить елементи комерційної операції, інвестиційну та орендну форми діяльності, які тісно

пов'язані та взаємодіють між собою, утворюючи нову економіко-організаційну форму підприємницької діяльності. По-перше, лізинг являє собою інвестицію в основний капітал для лізингодавця і лізингодержувача. По-друге, між лізингодавцем і банком виникають кредитні відносини, і стає зрозумілою суть лізингу як традиційної кредитної операції. По-третє, відносини між орендарем і орендодавцем вважаються переходом права власності на умовах терміновості, зворотності та платності. У цьому контексті лізинг можна трактувати як комерційний кредит під матеріальні активи [4].

Визначення лізингу з точки зору лише однієї з трьох сторін угоди не може достатньою мірою виразити його сутність. При цьому кожен із них (інвестор, і орендодавець, і орендар) за своїм статусом і цілями, які він переслідує, фактично є підприємцем у відповідній галузі економіки.

Виходячи з фінансової сторони відносин, лізинг можна розглядати як форму кредитування придбання техніки та устаткування, альтернативу традиційному банківському кредиту.

На кінець липня 2024 р., порівняно з минулими роками темпи приросту сільськогосподарського кредитування трохи зменшилися, зокрема до рівня 0,08% (рис. 2).

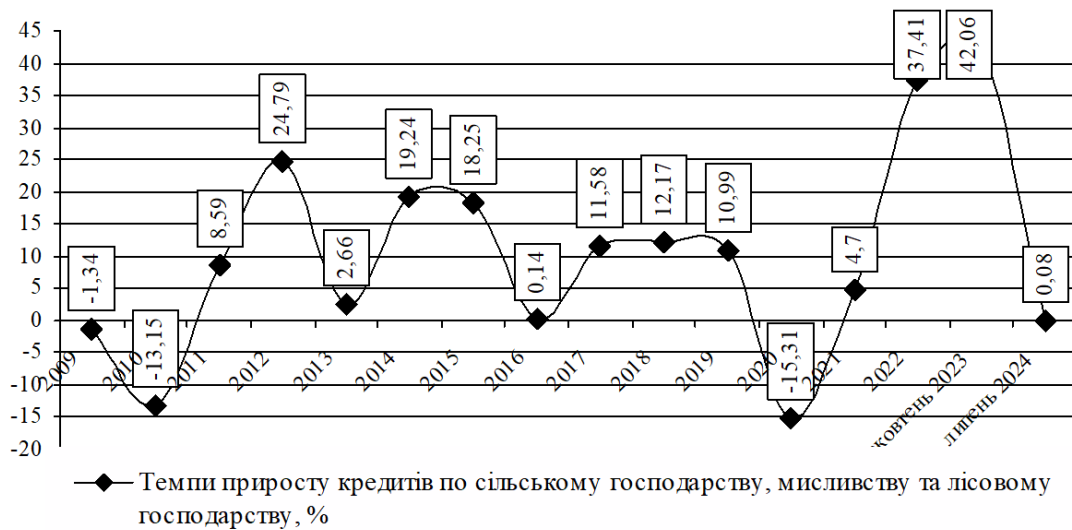

Рисунок 2. Темпи приросту кредитів по сільському господарству, мисливству та лісовому господарству у період 2008-2024 рр., %

Джерело: розраховано та складено автором за матеріалами [17]

Лізинг можна охарактеризувати так: на відміну від традиційних форм кредиту, лізинг є не грошовою формою, а формою власності; орендована річ, яка є предметом забезпечення, залишається у власності кредитора; розмір кредиту визначається виходячи з вартості майна. Лізинг можна розділити на фінансовий лізинг, оперативний лізинг, кредитний лізинг та інші види лізингу, такі як розстрочка та зворотний лізинг. У цьому випадку необхідно зрівняти права учасників різних схем лізингу щодо отримання податкових пільг.

Зазначимо, що за своїм змістом лізинг не зовсім відповідає кредитним відносинам, але зберігає природу кредитного бізнесу. Йдеться насамперед про відносини власності. При комерційному кредитуванні при видачі товару в тимчасове користування одночасно переходить право власності на об'єкт господарювання, тобто на товар. При оренді право користування майном відокремлюється від права власності. У деяких випадках орендареві може бути надано право викупу майна та права власності на нього після закінчення терміну лізингу. Як і лізинг,

торговельний кредит потребує взаємозв'язку між торговими та кредитними операціями. У першому випадку кредитна угода обумовлена актом купівлі-продажу, тобто вона існує, бо існує торгова угода. Коли йдеться про лізинг, такого тісного прямого зв'язку з продажем немає [13]. Торговельний

кредит носить короткостроковий характер, а лізинг передбачає довгострокові орендні відносини, не виключаючи середньо- і короткострокових операцій. Достеменна схема лізингової угоди наведена на рис. 3.

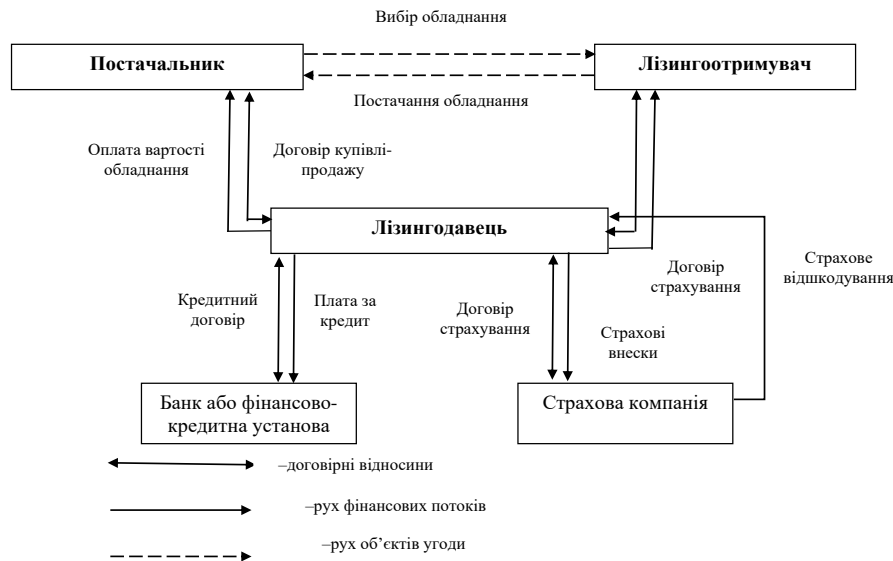

Рисунок 3. Типова схема лізингової угоди.

Джерело: складено автором за матеріалами [11]

При купівлі обладнання в лізинг важливо дотримуватися такої процедури:

- постачальник та орендодавець укладають договір поставки обладнання. Орендар, який самостійно обирає обладнання і постачальників, також є стороною договору поставки та пов'язаних з ним контрактів;
- банк (кредитодавець) і лізингодавець укладають кредитний договір;
- лізингодавець і лізингоодержувач укладають договір лізингу;
- орендодавець і страховик укладають договір страхування обладнання. Орендар також може це зробити, але завжди на користь орендодавця [14].

Представлена нами на рис. 3 схема лізингової угоди на практиці трансформується в значно складнішу схему для кожної окремої операції, в якій може бути представлена велика кількість прямих і опосередкованих учасників лізингового бізнесу. Як було зазначено, лізинг має деяку подібність із позикою, яку банк надає компанії для придбання обладнання. Фактично це можуть бути відносини власності, засновані на наданні лізинговою компанією кредиту лізингоотримувачу на умовах терміновості, повернення та платності. Інший ключовий нюанс заснований на відносинах власності. При лізингу власність на предмет лізингу залишається за лізингодавцем протягом усього терміну дії договору. Орендар купує нерухомість виключно в тимчасове користування. Іншими словами, право користування майном відокремлено від права володіння майном. За

володіння цим правом лізингоодержувач перераховує лізинговій компанії відповідні платежі по лізингу, розмір, механізм і терміни сплати яких визначаються умовами двосторонньої лізингової угоди. Коли закінчиться термін дії лізингової угоди лізингоодержувач має змогу залежно від домовленості з лізинговою компанією: 1) набути у власність предмет угоди за погодженою ціною (залишковою вартістю майна); 2) продовжити договір оренди на тих самих або змінених умовах; 3) повернути обладнання власнику – лізинговій компанії. Річ у тім, що на практиці в операціях фінансового лізингу найчастіше використовується перший із цих варіантів [11].

Одним із найскладніших елементів оформлення лізингової угоди та підготовки лізингової угоди є визначення розміру лізингових платежів. Цей крок надзвичайно важливий для лізингоодержувача, адже в залежності від його результату визначається остаточна вартість лізингових послуг. Тому лізингоодержувачу важливо розуміти методику розрахунку лізингових платежів і потім контролювати лізингодавця при внесенні платежів. Лізингова ставка, яку компанія-лізингоотримувач сплачує лізингодавцю протягом терміну дії лізингу, включає кілька елементів. Перший з них – це амортизація устаткування. Він може розраховуватися як звичайним, прямо встановленим методом, так і прискореним (з коефіцієнтом прискорення не більше 2) або відстроченим (наприклад, з коефіцієнтом 0,5). Важливим елементом є оплата фінансових коштів, залучених лізингодавцем для здійснення лізингової операції.

Це можуть бути банківські кредити або власні кошти лізингової компанії. Вартість цих ресурсів коливається залежно від ситуації на валютному та гривневому кредитних ринках. Чільне місце посідає лізингова маржа лізингодавця. Іноді використовуються комісійні виплати, комісійна винагорода тощо. Лізингова маржа включає власні витрати лізингодавця та отриманий ним прибуток [12].

До пакету витрат лізингодавця може входити оплата послуг лізинговим брокерам згідно з укладеним між ними договором, існує також премія за ризик. Розмір її залежить від рівня різних видів ризиків, яким піддається орендодавець при реалізації проєкту. До них відносяться ризики нерухомості, фінансові ризики (ризик неповернення лізингових платежів). Зрозуміло, чим вищий ризик тим вищі ставки за лізингом. Орендар зобов'язаний відшкодувати орендодавцеві додаткові послуги, передбачені договором найму. Відшкодовуються також витрати на товарно-

матеріальні цінності, необхідні при монтажі, введенні в експлуатацію тощо. За різні страхові поліси стягується плата, якщо вони були оформлені орендодавцем. До лізингової плати включається вся сума податків, сплачених лізингодавцем за орендоване майно. Це ПДВ, податок на майно (якщо воно відображається в балансі лізингодавця). Річ у тім, що кожна конкретна лізингова операція потребує індивідуального підходу з боку лізингової компанії, що дозволяє врахувати всі нюанси та обставини, в яких працює орендар, а також різні види та форми гарантій, які він може запропонувати орендодавцеві [18].

Лізинг сприяє диверсифікації пропозиції асортименту продуктів шляхом включення нових об'єктів у сферу своєї діяльності; сприяє розвитку та диверсифікації ринку виробничого обладнання та скорочує цикл розробки нових поколінь обладнання. Розвиток і функціональність лізингових відносин представлено на рис. 4.

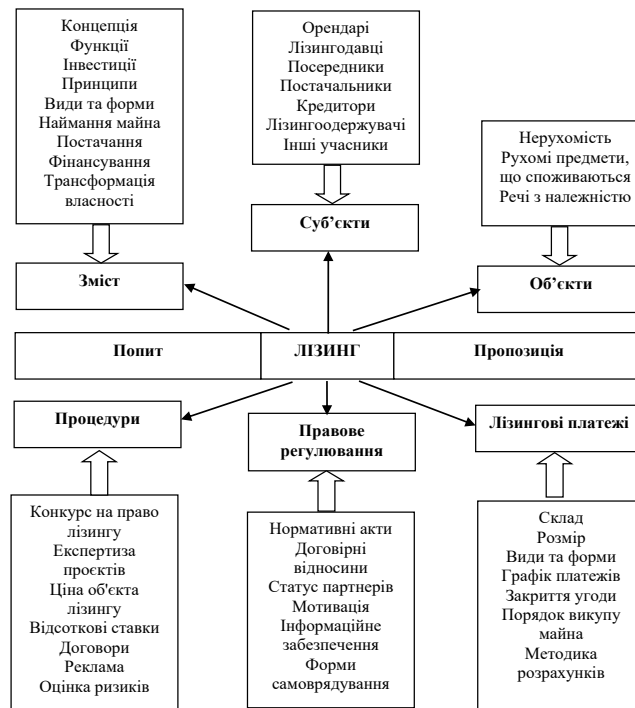

Рисунок 4. Розвиток і функціональність лізингових відносин.

Джерело: удосконалено автором за матеріалами [3, 4]

Зазначимо, що наразі така система оренди може бути джерелом несприятливих ситуацій через значні деформаційні процеси, які не тягнуть за собою вирішення питання встановлення збалансованих економічних відносин, а скоріше зворотний процес, який може напружувати поточну ситуацію. Тому варто вести мову про необхідність використання лізингу не лише як компромісу та розумної інвестиційної технології на етапі повоєнного відновлення економіки, а й про обов'язкове, взаємовигідне регулювання чи оптимізацію. Важливо, що при реалізації запропонованої технології (лізингу) має бути дотримана

умова двосторонньої фінансової обізнаності вирішальних суб'єктів угоди (орендодавця та орендаря), що дозволяє не лише виважено підійти до питання аграрних відносин, а також до реалізації генерального принципу ефективного лідерства [5].

При розробці та подальшого розвитку процесу лізингу, що відповідає загальним умовам ринкового середовища, нами визначено цілу низку наступних цілей:

— мікроекономічну, яка обумовлена діями лізингового одержувача і спрямована не тільки

- на реагування процесів, що вже з'являються або надають негативний вплив, але і на їх засторогу;
- ринкову чи кон'юнктурну (макроекономічну), яка визначається діями суб'єктів ринку лізингу –лізингодавців, які орієнтуються на рівень прибутковості обраної компанії в порівнянні з альтернативними компаніями. Як і в попередньому випадку, доречно звертати увагу не тільки на вирішення питань реагування вже на події, що відбуваються або відбулися, але в першу чергу на їх попередження;
 - урегульовані державою, що зумовлено необхідністю створення нормативної бази, яка сприяє якнайкращому розвитку відносин оренди.

Виходячи з наведених раніше аргументів на користь використання лізингової технології в якості переважної форми інвестування в аграрний сектор економіки, необхідно зупинитися на специфіці її побудови та впровадження. Підставою для цього є наступні запропоновані положення:

1. Лізинг, як конкретна інвестиційна процедура і фінансова операція наділена своїми відзнаками, невідання яких заподіює не тільки до непоправного виконання суб'єктами операції, а й до розвитку негативних мікро- та макроекономічних факторів, тренди, яких мають запобігти чи пом'якшити їх негативний вплив.

2. Крім своїх прерогатив, лізинг несе з собою і недогляди для господарюючих суб'єктів, які, в свою чергу, є об'єктами керування. Тому варто говорити не лише про завзяте використання цієї технології на етапі розвитку економічних відносин в умовах повосенного відновлення, а й про належне керування нею.

Мова йде про багатоступне керування лізинговою операцією, тобто: на державному рівні через створення непорушної законодавчої бази і тим самим сприяння розвитку сектору лізингових послуг; на рівні суб'єкта пропозиції лізингових послуг (як опосередкованих, так і прямих) шляхом формування збалансованої схеми взаємовідносин, яка передбачає врахування не лише власних (гожих) зацікавлень, а й заінтересованість іншого контрагента (орендаря); на рівні суб'єкта «отримувача» цих послуг – досягнення довгоочікуваної синергії через використання процедури лізингу, що в кінцевому результаті призводить до досягнення жаданого щабля фінансового і кредитного потенціалу сільськогосподарського підприємства.

Висновки

Результати дослідження показують, що лізинг зостається найефективнішим інструментом відтворення сільськогосподарської техніки. Агролізинг, особливо з урахуванням бюджетних ресурсів, є дуже повабним для сільгоспвиробників, бо, наприклад, збільшення ціни на сільгосптехніку до балансової вартості наприкінці лізингового договору буде значно нижче порівняно з іншими варіантами придбання опорядження. Це не менш вигідно для постачальників предмета лізингу, позаяк робить підходящі перспективи для

розширення ринків збуту своєї продукції та швидкої її реалізації.

Загалом в Україні потрібний новий підхід до використання фінансових ресурсів державного бюджету, послідовності їх розподілу в сільському господарстві. З огляду на негоже фінансування лізингових операцій з державного бюджету необхідно всебічно розвивати регіональний лізинг сільськогосподарської техніки за рахунок фінансування з обласних бюджетів, коштів місцевих комерційних банків. Заохотити привабливість банківського капіталу для фінансування лізингу техніки для сільської місцевості через надання банкам податкових пільг у розмірі до 20% від суми фактичних інвестицій у фінансування лізингу. Передумовою таких переваг має стати принука банків нараховувати орендарям мінімальну ставку рефінансування і зберігати пільгові умови для фермерських господарств у державній оренді.

Розподіл фінансових ресурсів, що виділяються з бюджетів різних рівнів на здійснення діяльності з оренди сільськогосподарських культур, має вестися з дотриманням таких принципів: погашення лізингових внесків (за рахунок повного захисту ліквідності лізингового бізнесу); реінвестування коштів, отриманих у вигляді лізингових платежів, у нові лізингові операції; виявлення потенційних лізингодержувачів через проведення комплексного аналізу платоспроможності та фінансової стійкості (метод «диференційованого відбору лізингодержувачів»); мінімізація витрат при складанні договору лізингу; конкурентний підхід у визначенні постачальників об'єктів лізингу, лізингових, сублізингових та страхових компаній; переважний підхід до розподілу фінансових ресурсів як заходу підтримки з боку держави аграрної сфери.

Дослідженням встановлено, що наявність у лізингу об'єктів оренди та товарного кредиту вимагає порівняльної характеристики елементів договорів оренди, лізингу та товарного кредиту. Аналіз загальних і характерних атрибутів операцій лізингу та оренди показує, що лізинг має достеменні з орендою загальні характеристики, такі як терміновість угоди та платність. Все-таки між лізингом та орендою існують принципові розрізнення, наприклад, щодо можливості передачі права власності, нормативних зобов'язань та сплати сум амортизації. Порівняння елементів товарного кредиту та лізингу дозволяє виявити їх спільні та відмінні риси. Оскільки вони мають спільну рису терміновості платежів, лізинг і комерційний кредит вельми відрізняються за такими ознаками, як права, що передаються, характер операції, що лежить в основі відносин, форма погашення та тривалість угоди. Для реальних інвестицій компанії можуть вдатися до банківського кредиту або лізингу. Паралелі умов банківського кредиту та лізингу показали, що лізингова операція має певні переваги перед кредитом, є дешевшою та економічно вигіднішою.

В умовах повоєнного відновлення економіки лізинг може відігравати важливу роль у розвитку та модернізації сільськогосподарських підприємств. Для цього необхідно вжити комплекс таких скоординованих заходів, дія яких у сукупності може вплинути на: покращення результатів фінансово-господарської діяльності; переорієнтація бізнесу з вирішення виключно поточних завдань на питання довгострокової стратегії розвитку; покращення ситуації у виробничій сфері підприємства. Поліпшення сільськогосподарської діяльності підприємства має здійснюватися за такими основними напрямками: використання маркетингових інструментів для вивчення потреб ринку сільськогосподарських продуктів, вивчення ринкових позицій конкурентів і розробка дієвих методів реклами (просування агропродукції на ринку); формування раціональної тарифної політики на засадах аналізу та критичного оцінювання понесених витрат, вибору методів ціноутворення для опанування певної частки ринку для кожного сегмента споживачів; формування раціональних режимів роботи та своєчасна заміна зношеного

устаткування; розширення переліку та підвищення якості додатково наданих сільськогосподарських продуктів споживачам у цілях розширення їх квоти та створення позитивного іміджу агробізнесу. Розвиток лізингових відносин на багатосторонній основі в аграрному секторі сприятиме зміцненню фінансового становища агробізнесу, кредитного забезпечення, підвищенню якості обслуговування споживачів та кращому використанню технологій, формуванню позитивного іміджу конструктивної взаємодії партнерів (сторін) у договір оренди в умовах повоєнного відновлення економіки.

Практичне значення результатів статті полягає в тому, що представлені автором наукові положення можуть бути використані для адаптації державної політики до проблем функціонування ринку лізингових послуг, а також діяльності новостворених лізингових компаній. Отримані наукові здобутки доречні для використання при розробці управлінських рішень та відповідних програм, спрямованих на вдосконалення лізингових відносин, у тому числі між суб'єктами агропромислового виробництва.

Abstract

The article examines the economic and organizational principles of lease relations (forms and principles of their development in the agricultural sector of Ukraine). The purpose of the article is a comprehensive examination of the economic and organizational foundations of leasing as an innovative instrument of financing and credit provision of agricultural business entities, taking into account its features, given that the martial law of the Ukrainian economy determines a certain degree of complexity in the implementation of leasing agreements. General scientific methods were used in the study: analysis, synthesis, induction, deduction, formalization, modeling, abstraction, systems approach, complex analysis. The essence of agricultural leasing and leasing relations is considered. The economic mechanism for the implementation of agroleasing relations in Ukraine is presented. The place and role of leasing as an innovative instrument for financing agricultural business entities are substantiated.

The features of agroleasing development in Ukraine are formulated and its types are classified. The schemes of financial leasing in the economic activity of agricultural companies are presented. Leasing is compared with alternative methods of acquiring fixed assets. The key elements and components of the leasing relations system are formulated and the main principles of their construction are grouped. The main directions of leasing financing as a method of growth of the technical potential of an agricultural company are considered. The main directions for increasing the efficiency of agricultural companies in leasing operations are defined.

The conceptual provisions for the development of the main elements of the leasing relations system are improved. Methodological approaches to improving the leasing procedure are proposed, taking into account the financial condition of agricultural entities. Scientifically substantiated approaches to improving leasing financing of agricultural business entities are proposed, taking into account the commercial interest of lessors and the financial condition of lessees. The practical significance of the results of the article is that the results can be used to develop management decisions and programs aimed at improving leasing financing of agricultural business entities.

Список літератури:

1. Андрос, С.В. Лізинг як ефективний фінансовий інструмент розвитку суб'єктів аграрного бізнесу / С.В. Андрос // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2024. – № 4 (74). – С. 111-122. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No4/111.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.04.2024.12. DOI: 10.5281/zenodo.13851973. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://economics.net.ua/474-2>.
2. Андрос С.В. Фінансово-кредитні інструменти забезпечення динамічного розвитку підприємств агропромислового комплексу в умовах повоєнного відновлення України / С.В. Андрос // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2024. – № 4 (30). – С. 5-15. –

- Режим доступу: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No4/5.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.04.2024.1. DOI: 10.5281/zenodo.14553444.
3. Weiwei Hu, Kai Li, Yiming Xu (2023). Leasing and the allocation efficiency of finance. *Journal of Empirical Finance*, Vol. 74, 101426. DOI: 10.1016/j.jempfin.2023.101426.
 4. Merrill, W.T. (2020). The Economics of leasing, *Journal of Legal Analysis*, Vol. 12, pp. 221-272. DOI: 10.1093/jla/laaa003.
 5. Li, T., Karim, R. & Munir, Q. (2016). The determinants of leasing decisions: an empirical analysis from Chinese listed SMEs. *Managerial Finance*, Vol. 42, Issue 8, pp. 763-780. DOI: 10.1108/MF-06-2015-0166.
 6. Bradfield, T., Butler, R., Dillon, E. J., Hennessy, T. & Loughrey, J. (2023). The impact of long-term land leases on farm investment: Evidence from the Irish dairy sector. *Land Use Policy*, Vol. 126, 106553. DOI: 10.1016/j.landusepol.2023.106553.
 7. Marks-Bielska, R. & Zielinska, A. (2017). Leasing of agricultural land versus agency theory in the light of study results. *Institute of Economic Research Working Papers*, No. 72/2017, Institute of Economic Research (IER), Toruń. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/10419/219895>.
 8. Cananà, L., De Cesare, L. & Ferrara, M. (2023). Advances in financial leasing mechanism designs. *Mathematics*, Vol. 11, Issue 1; 87. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2227-7390/11/1/87#>. DOI: 10.3390/math11010087.
 9. Devos, Elizabeth, Devos, Erik, He Li & Desmond, Tsang (2022). Operating lease as alternative financing for REITs: a viable strategy or a sign of trouble?, *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, Vol. 65, Issue 1, pp. 153-180. DOI: 10.1007/s11146-021-09820-w.
 10. Zeynalov, Z. G. (2020). Innovation in leasing and leasing of innovation: a meta-analysis. *Marketing and Management of Innovations*, Vol. 4, pp. 202-218. DOI: 10.21272/mmi.2020.4-16.
 11. Neuberger, D. & Rätthke-Döppner, S. (2012). Leasing by small enterprises. *Applied Financial Economics*, Vol. 23, Issue 7, pp. 535-549. DOI: 10.1080/09603107.2012.730132.
 12. Yusuf, M.S. & Isa, M.Y. (2022). The impact of ijarah/lease financing on Malaysian islamic bank performance. *International Journal of Islamic Business*, Vol. 6, Issue 1, pp. 49-58. DOI: 10.32890/ijib2021.6.1.4.
 13. Andros, S.V. Leasing and bank lending as financial tools for ensuring sustainable development of agricultural production enterprises. *Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development. Scientific monograph.* – Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 2024. – 319 p. pp. 9-21. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zenodo.org/records/12118762>. DOI: 10.5281/zenodo.12118762.
 14. Gör, Y., & Bilici, F. M. (2021). Financial performance of leasing companies between 2011-2020. *Journal of Banking and Financial Research*, Vol. 8, Issue 2, pp. 94-110.
 15. SindaniWafula, P., Namusonge, S. G., Nambuswa, E. (2016). Effect of leasing on the financial performance of the county government of Trans Nzoia. *International Journal of Scientific and Research Publications*, Vol. 6, Issue 9, pp. 624-631. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ijsrp.org/research-paper-0916.php?rp=P575828>.
 16. Ikapel, O.F. & Kajirwa, I.H. (2016). Operating lease financing and financial performance of state owned sugar manufacturing firms in Kenya. *International Journal of Research in Finance and Marketing*, Vol. 6, Issue 9, pp. 56-62.
 17. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>.
 18. Lupenko, Y., Andros, S., Lupenko A., & Yarmolenko, Y. (2021). Budgetary VAT refund to agricultural producers: analysis of national tax and customs legislation. *Journal of Economy Culture and Society*, Vol. 64, pp. 279-296. DOI: 10.26650/JECS2021-879534.

References:

1. Andros, S.V. (2024). Leasing as an effective financial instrument for the development of agricultural business entities. *Economics: time realities. Scientific journal*, Vol. 4, Issue 74, pp. 111-122. DOI: 10.15276/ETR.04.2024.12. DOI: 10.5281/zenodo.13851973. Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No4/111.pdf> [in Ukrainian].
2. Andros, S.V. (2024). Financial and Credit Instruments for Ensuring the Dynamic Development of Enterprises of the AgroIndustrial Complex in the Conditions of the Post-War Recovery of Ukraine. *Economic journal Odesa polytechnic university*, Vol. 4, Issue 30, pp. 5-15. Retrieved from: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No4/5.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.04.2024.1. DOI: 10.5281/zenodo.14553444 [in Ukrainian].

3. Weiwei Hu, Kai Li, Yiming Xu (2023). Leasing and the allocation efficiency of finance. *Journal of Empirical Finance*, Vol. 74, 101426. DOI: 10.1016/j.jempfin.2023.101426 [in English].
4. Merrill, W.T. (2020). The Economics of leasing, *Journal of Legal Analysis*, Vol. 12, pp. 221-272. DOI: 10.1093/jla/laaa003 [in English].
5. Li, T., Karim, R. & Munir, Q. (2016). The determinants of leasing decisions: an empirical analysis from Chinese listed SMEs. *Managerial Finance*, Vol. 42, Issue 8, pp. 763-780. DOI: 10.1108/MF-06-2015-0166 [in English].
6. Bradfield, T., Butler, R., Dillon, E. J., Hennessy, T. & Loughrey, J. (2023). The impact of long-term land leases on farm investment: Evidence from the Irish dairy sector. *Land Use Policy*, Vol. 126, 106553. DOI: 10.1016/j.landusepol.2023.106553 [in English].
7. Marks-Bielska, R. & Zielinska, A. (2017). Leasing of agricultural land versus agency theory in the light of study results. *Institute of Economic Research Working Papers*, No. 72/2017, Institute of Economic Research (IER), Toruń. Retrieved from: <https://hdl.handle.net/10419/219895> [in English].
8. Cananà, L., De Cesare, L. & Ferrara, M. (2023). Advances in financial leasing mechanism designs. *Mathematics*, Vol. 11, Issue 1; 87. DOI: 10.3390/math11010087. Retrieved from: <https://www.mdpi.com/2227-7390/11/1/87#> [in English].
9. Devos, Elizabeth, Devos, Erik, He Li & Desmond, Tsang (2022). Operating lease as alternative financing for REITs: a viable strategy or a sign of trouble? *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, Vol. 65, Issue 1, pp. 153-180. DOI: 10.1007/s11146-021-09820-w [in English].
10. Zeynalov, Z.G. (2020). Innovation in leasing and leasing of innovation: a meta-analysis. *Marketing and Management of Innovations*, Vol. 4, pp. 202-218. DOI: 10.21272/mmi.2020.4-16 [in English].
11. Neuberger, D. & Rätke-Döppner, S. (2012). Leasing by small enterprises. *Applied Financial Economics*, Vol. 23, Issue 7, pp. 535-549. DOI: 10.1080/09603107.2012.730132 [in English].
12. Yusuf, M.S. & Isa, M.Y. (2022). The impact of ijarah/lease financing on Malaysian islamic bank performance. *International Journal of Islamic Business*, Vol. 6, Issue 1, pp. 49-58. DOI: 10.32890/ijib2021.6.1.4 [in English].
13. Andros, S.V. Leasing and bank lending as financial tools for ensuring sustainable development of agricultural production enterprises. Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development. Scientific monograph. – Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 2024. – 319 p. pp. 9-21. DOI: 10.5281/zenodo.12118762. Retrieved from: <https://zenodo.org/records/12118762> [in English].
14. Gör, Y., & Bilici, F.M. (2021). Financial performance of leasing companies between 2011-2020. *Journal of Banking and Financial Research*, Vol. 8, Issue 2, pp. 94-110 [in English].
15. SindaniWafula, P., Namusonge, S.G., Nambuswa, E. (2016). Effect of leasing on the financial performance of the county government of Trans Nzoia. *International Journal of Scientific and Research Publications*, Vol. 6, Issue 9, pp. 624-631. Retrieved from: <http://www.ijsrp.org/research-paper-0916.php?rp=P575828> [in English].
16. Ikapel, O.F. & Kajirwa, I.H. (2016). Operating lease financing and financial performance of state owned sugar manufacturing firms in Kenya. *International Journal of Research in Finance and Marketing*, Vol. 6, Issue 9, pp. 56-62 [in English].
17. Monetary and credit statistics. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> [in Ukrainian].
18. Lupenko, Y., Andros, S., Lupenko A., & Yarmolenko, Y. (2021). Budgetary VAT refund to agricultural producers: analysis of national tax and customs legislation. *Journal of Economy Culture and Society*, Vol. 64, pp. 279-296. DOI: 10.26650/JECS2021-879534 [in English].

Посилання на статтю:

Андрос С.В. Економіко-організаційні засади розвитку лізингу як інноваційного інструменту фінансування та кредитного забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу / С.В. Андрос // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2025. – № 2 (78). – С. 19-29. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No2/19.pdf>.

DOI: 10.15276/ETR.02.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.15425111.

Reference a Journal Article:

Andros S.V. *Economic and Organizational Basis for the Development of Leasing as an Innovative Tool for Financing and Credit Security of Agricultural Business Entities* / S.V. Andros // *Economics: time realities*. Scientific journal. – 2025. – № 2 (78). – P. 19-29. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No2/19.pdf>.

DOI: 10.15276/ETR.02.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.15425111.

